

Muizenweekend

Nationale Park Weerribben-Wieden

Verslag van een veldwerkgroepkamp
Weerribben-Wieden
24-25-26 september 2010

Rapportnummer 2010.53
November 2010
Uitgave van de Zoogdiervereniging –
Veldwerkgroep en Zoogdieratlas Overijssel

Muizenweekend

Nationale Park Weerribben-Wieden

Verslag van een veldwerkgroepkamp
Weerribben-Wieden
24-25-26 september 2010

Auteur: Janny Resoort

Foto's: Jeroen Kloppenburg
Janny Resoort
Carola van den Tempel

Uitgave van de Zoogdierverseniging – Veldwerkgroep en Zoogdieratlas Overijssel

Rapportnummer 2010.53
Nijmegen, november 2010
ISBN 978-90-79924-20-2

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	4
2. Livetrap onderzoek	6
2.1 Gebiedsbeschrijving	6
2.2 Methode en beschrijving vallocaties	7
2.3 Vangsten	9
3. Overige waarnemingen	11
4. Conclusie en aanbevelingen	12
5. Dankwoord	13

Beulakerwilde Foto Janny Resoort

1. Inleiding

Van 24-26 september 2010 organiseerde Zoogdieratlas Overijssel i.s.m. de Veldwerkgroep van de Zoogdierverseniging een muizen inventarisatie weekend in het Nationale Park Weerribben-Wieden, gelegen in N.W. Overijssel. Zowel in de Wieden als de Weerribben worden natuurwaarden gemonitord en wordt onderzoek verricht aan beheersvraagstukken. In het kader hiervan waren specifiek voor dit muizenonderzoek locaties uitgeselecteerd door SBB en NM om te kijken of de Dwergmuis en de Waterspitsmuis in deze gebieden voorkomen.

De Dwergmuis heeft een voorkeur voor overjarig riet en ruigte en de Waterspitsmuis verkiest schoon, niet te voedselrijk, vrij snel stromend tot stilstaand water met een behoorlijk ontwikkelde watervegetatie en ruig begroeide oevers waar grondwater opwelt.

Ronald Messemaker van Natuurmonumenten had voor dit onderzoek enkele locaties in de Wieden uitgezocht en Jeroen Bredenbeek van Staatsbosbeheer had in de Weerribben een 3-tal gebieden geselecteerd.

Henk Mellema - provinciaal coördinator van Zoogdieratlas Overijssel – had de algehele leiding over het kamp.

We verbleven in het natuur actiefhuis “de Kragge” van Staatsbosbeheer, gelegen tussen Ossenzijl en Kalenberg.

Foto's Jeroen Kloppenburg

De Zoogdierverseniging is samen met Natuur- en Milieu Overijssel, Landschap Overijssel, Zoogdierwerkgroep Overijssel en de Provincie Overijssel gestart met de voorbereiding voor een verspreidingsatlas van zoogdieren in Overijssel. De opvolger van het boek “De Zoogdieren van Overijssel” uit 1999. Basis voor deze nieuwe papieren atlas is de levende atlas op internet. Men probeert de zoogdieren in Overijssel zo nauwkeurig mogelijk in kaart brengen. Daarvoor zijn veel waarnemingen nodig als basis voor de atlas www.zoogdieratlas.nl. De gegevens die dit inventarisatieweekend oplevert worden ook gebruikt voor de zoogdieratlas.

Een leuke bijkomstigheid was dat er 15 Junior Rangers met het programma op zaterdagmiddag meeliepen en uitleg kregen van Henk Mellema en Cees Zoon. De filmploeg van Vroege Vogels legde alles op de band vast voor een uitzending later in het jaar.

Een Junior Ranger is de ambassadeur van het nationale park en zet zich samen met andere rangers in voor de bescherming van de flora en fauna van het nationale park. Het programma voor de Junior Rangers is voor jongeren van 12 tot 18 jaar.

Junior Rangers Foto Janny Resoort

Henk Mellema geeft voorlichting
Foto's Jeroen Kloppenburg

2. Livetrapp onderzoek

2.1 Gebiedsbeschrijving

Historie

De Wieden en Weerribben vormen een uniek natuurgebied met natuurwaarden van nationale en internationale betekenis. Het is het grootste aaneengesloten laagveenmoeras van N.W.-Europa. Karakteristieken van het landschap zijn water, riet, ruimte en openheid. Het landschap is vormgegeven door mensenhanden; de mensen trokken hier vroeger het veen omhoog uit het water en maakten er turf van. Overal in het nationaal park is het patroon van weren (trekgaten) en ribben (legakkers) terug te vinden. Op sommige plaatsen werd te veel veen weggehaald. Onder invloed van wind en golven ontstonden daardoor grote meren (wieden). Na de periode van verving gingen rietlanden de aanblik van het landschap bepalen.

Kaart 1

Bijzondere habitats

De hoge diversiteit en daarmee samenhangende betekenis op nationaal en voor sommige soorten ook op internationaal niveau hangt samen met de aanwezigheid van bijzondere habitats en soorten uit de verlandingsreeks, zoals open water met kranswieren, trilvenen, moerasheide en veenbossen.

De instandhouding van deze bijzondere soorten is sterk afhankelijk van actief beheer, waarin het rietlandbeheer een prominente rol speelt, evenals andere beheerpraktijken, zoals bijvoorbeeld maaien, begrazen en het opnieuw uitgraven van petgaten in verboste gebiedsdelen door vaarten uit te baggeren en oevers schoon te maken. Door dit actieve beheer bewaart het nationaal park in het grootste deel van het gebied de landschapstypen tussen open water en moerasbos.

Speciale aandacht krijgen de Otter, de Grote vuurvlieder en de Zwarte Stern. Bij het beheer van het gebied wordt rekening gehouden met de eisen die deze dieren aan hun leefomgeving stellen.

Beheer

Het beheer van dit nationaal park is de verantwoordelijkheid van Staatsbosbeheer, Vereniging Natuurmonumenten, Waterschap Reest en Wieden (geven invulling aan de Kaderrichtlijn Water), pachters(vooral rietsnijders) en een aantal particuliere grondeigenaren.

Foto Janny Resoort

Wetland

Zowel de Weerribben als de Wieden zijn aangewezen als wetland van internationaal belang in het kader van de Conventie van Ramsar. De Weerribben zijn aangewezen in 1980 op basis van waardevolle broedvogels, planten en vlinders. De Wieden is in 2000 aangewezen op basis van met name overwinterende en/of doortrekkende zwanen, ganzen en eenden in aantallen die van internationaal belang zijn.

Natura 2000 gebied.

De Wieden en de Weerribben zijn aangewezen als Natura 2000 gebied; Ze maken deel uit van een samenhangend netwerk van natuurgebieden in de Europese Unie die zijn aangewezen op grond van de vogel- en habitatrichtlijn. Het doel van Natura 2000 is het keren van de achteruitgang van de biodiversiteit.

2.2 Methode en beschrijving vallocaties

Kaart 2

In totaal werden 314 longworth vallen uitgezet, verdeeld over 6 locaties. Locatie 2 – 6 omvatten meerdere deellocaties.

De locaties alsmede de kamplocatie zijn weergegeven op kaart 2.

Locatie 1: (*Sloot achter natuuractiefhuis 'de Kragge'*)

34 vallen

Rietkraag met veel liesgras, vallen op 2 tot 3 meter van de waterkant.

Amersfoort Coördinaat¹: X 191.778 en Y 534.250

Locatie 2: (*Pomphoeve in Schut- en Grafkampen*)

2a: 20 vallen in Rietruigte, strook direct langs sloot

Amersfoort Coördinaat: X 190534 en Y 534438

2b: 20 vallen in Nat rietland wat elk jaar gemaaid wordt, strook direct langs sloot

Amersfoort Coördinaat: X 190518 en Y 534506

Locatie 3: (*Banrock Marshes*)

3a: 20 vallen langs sloot

Amersfoort Coördinaat: X 191576 en Y 531801

3b: 20 vallen langs kragge

Amersfoort Coördinaat: X 191593 en Y 531736

Locatie 4: (*Polder Wetering (Noord-Manen)*)

4a: 20 vallen (*langs sloot grenzend aan nat schraalland*)

Amersfoort Coördinaat: X 194942 en Y 529384

4b: 20 vallen (*langs sloot met aan de rand Elzenopslag*)

Amersfoort Coördinaat: X 195006 en Y 528386

4c: 20 vallen (in rietruigte)

Amersfoort Coördinaat: X 194953 en Y 531736

Locatie 5: (*Beulaker Turf- en Rietlanden (deWieden)*)

5a: 20 vallen (*langs perceel met overjarig rietbeheer*)

Amersfoort Coördinaat: X 196387 en Y 523381

5b: 20 vallen (*cyclisch rietbeheer met zeggen*)

Amersfoort Coördinaat: X 196689 en Y 523935

5c: 20 vallen (*cyclisch rietbeheer met zeggen - bij sluis*)

Amersfoort Coördinaat: X 196845 en Y 524125

Locatie 6: (*de Auken – Hoogwater Zone Giethoorn*)

6a: 20 vallen (*rietruigte langs sloot*)

Amersfoort Coördinaat: X 202654 en Y 531205

6b: 20 vallen (*rietruigte langs sloot*)

Amersfoort Coördinaat: X 202654 en Y 531204

6c: 20 vallen (*langs sloot*)

Amersfoort Coördinaat: X 202758 en Y 531195

De vallen werden al op maandag (20 september) met aas op safe gezet door Henk Mellema, Cees Zoon en Janny Resoort (halve dag). Op vrijdagmiddag zijn deze scherp gezet waarbij ook Roel Hoeve deels aanwezig was.

---

¹ De aangegeven Amersfoort Coördinaat is begin van raai.

Er vonden 5 controles plaats: Vrijdagavond 24 en zaterdagavond 25 september (start ca. 22.00 uur), zaterdagmorgen 25 september en zondagmorgen 26 september (start 7.00 uur) en zaterdagmiddag 25 september (start 15.00 uur).

Bij locatie 5 zijn de vallen bij de zaterdagavond controle al opgehaald.

Als aas werd gebruikt pindakaas met havermout, druiven en maden. Op zaterdag is er in elke val het voedsel ververst en in plaats van maden zijn er meelwormen toegevoegd.

2.3 Vangsten

Aardmuis

Foto Jeroen Kloppenburg

In totaal werden 200 muizen gevangen verdeeld over negen soorten: dwergmuis (*Micromys minutus*), veldmuis (*Microtus arvalis*), Rosse woelmuis (*Clethrionomys glareolus*), Bosmuis (*Apodemus sylvaticus*), Aardmuis (*Microtus agrestis*), Bosspitsmuis (*Sorex araneus/coronatus*), Dwergspitsmuis (*Sorex minutus*), Waterspitsmuis (*Neomys fodiens*) en Huisspitsmuis (*Crocidura russula*).

Locaties

Soort	1	2a	2b	3a	3b	4a	4b	4c	5a	5b	5c	6a	6b	6c	Totaal
Dwergmuis		1	3	2	1	4	1	6							18 (9%)
Veldmuis			3						8		8				19 (9,5%)
Rosse woelmuis	7	2	1			2	1	5	2	2	2			1	25 (12,5%)
Bosmuis		14						3							17 (8,5%)
Aardmuis			5			4	8	1	15	5	6	3	2		49 (24,5%)
Bosspitsmuis	5	3	8	5	10	3	14		5		6	3	4		66 (33%)
Dwergspitsmuis			1	1											2 (1%)
Waterspitsmuis					1		2								3 (1,5%)
Huisspitsmuis												1			1 (0,5%)
Totaal	12	20	21	8	12	13	26	15	30	7	22	7	6	1	200

Tabel 1.

Tabel 1 geeft een overzicht van de vangsten per (deel)locatie. De bosspitsmuis is veruit de meest gevangen soort, gevolgd door de aardmuis. De dwergmuis, veldmuis, en de bosmuis komen allen in ongeveer gelijke hoeveelheden voor. De rosse woelmuis zit daar net weer iets boven, vooral door het hoge vangstpercentage op locatie 1; de riet-ruijkraag langs de sloot achter de

Carola van den Tempel met bosspitsmuis

Foto Jeroen

verblijfsaccommodatie. De Dwergspitsmuis, de waterspitsmuis en de huisspitsmuis waren maar marginaal vertegenwoordigd.

In het natte rietland – locatie 2b – van de Pompproef in de Weerribben werd de grootste variatie aan soorten gevangen: 6 soorten, waaronder de Dwergmuis en de Dwergspitsmuis.

Waterspitsmuis Foto Jeroen Kloppenburg

Locatie *BanrockMarshes*- het leefgebied van de Waterspitsmuis
Foto Carola van den Tempel

Rechtse foto's van boven naar beneden:
Zwanebloem
Kwelsloot
Sloot dichtgegroeid met Krabbescheer
Foto's Janny Resoort

3. Overige waarnemingen

Er werden 2 wezels in de vallen aangetroffen respectievelijk in de Noordmanen (locatie 4a) op zaterdagmiddag en in de Pomphoeve in de Schut- en Grafkampen (locatie 2a) op zaterdagavond.

Verder werden waargenomen: Bruine rat (2x), Ree (3x), Molshopen (3 locaties), Haas, Marter uitwerpselen, Ottersprints en Konijn (2x).

Otterspraint

Foto Jeroen Kloppenburg

4. Conclusie en aanbevelingen

Het aantal vangsten overtrof de verwachtingen, evenals het aantal soorten muizen. De vele afwisselingen in gradiënten maakt het gebied zeer aantrekkelijk voor deze kleine zoogdieren.

Onder de vangsten waren 3 waterspitsmuizen. Deze werden gevangen in de Noord Manen en in de Banrock Marshes. Een duidelijk teken dat de waterkwaliteit hier uitstekend is. Ook was duidelijk te zien dat in de sloten waar de vallen langs geplaatst waren, er uittredende kwel was waar te nemen.

De Dwergmuis (18x) werd waargenomen in de percelen die wat verder van de meren en vaarten aflaggen en waar al enkele jaren niet gemaaid is.

Uitgesproken teleurstellend was het dat de Dwergmuis niet is waargenomen in *de Auken (locatie 6)*, in de rietpercelen waar al 7 jaar niet meer gemaaid is. Deze overjarige rietpercelen geven hier met name de kwetsbare rietvogels de gelegenheid vroeg in het voorjaar te nestelen en de dwergmuis profiteert mee van deze beheermaatregel doordat hij ook zijn nest maakt aan oude rietstengels. Wellicht is het hier aan te raden om in de nabije toekomst een nieuw onderzoek te doen plaats vinden waarbij de vallen dieper in de overjarige rietpercelen geplaatst worden. Dit geldt eveneens voor de locatie *Beulaker Turf- en Rietlanden (deWieden locatie 5)*. Hier is door een misverstand de locatie van overjarig riet niet meebemonsterd.

Verrassend was natuurlijk de vondst van een Huisspitsmuis in de Auken.

Verder was er veel discussie over de verschillen tussen de Veldmuis en Aardmuis en wil ik hierbij ook de opmerkingen die Cees Zoon in Zoogdiermail van 31 oktober 2010 geplaatst heeft hier herhalen:

*“In september hebben we in Overijssel weer eens een muizenactie gehad. Dan merk je weer hoe verdraaid lastig het is om aardmuis en veldmuis uit elkaar te houden als je ze levend in je hand hebt. De kleurenvariatie is enorm en de haarlengte ook. Ik ben overgegaan naar het noemen van veldmuistype *microtus* en aardmuistype *microtus*. Gebit kan alleen zekerheid geven.”*

5. Dankwoord

Veel lof voor degene die hebben bijgedragen aan het tot stand komen van het kamp alsmede de uitvoering hiervan. Dit betreft allereerst Henk Mellema die bijna geheel de voorbereidingen op zich nam en geholpen werd daarbij door Cees Zoon en Janny Resoort. Ronald Messemaker (Natuurmonumenten) en Jeroen Bredenbeek (Staatsbosbeheer) faciliteerden het onderzoek door diverse boten beschikbaar te stellen, vanglocaties te selecteren en vergunningen te verlenen. Verder kregen we ondersteuning van het Nationale Park Weerribben-Wieden en van de organisatie Natuur en Milieu Overijssel.

Dank ook aan de deelnemers die het onderzoek uitvoerden en met name de groepen die de avondcontrole in de Wieden op zich namen en pas om half drie in de nacht klaar waren.

De deelnemers waren:

Carola van den Tempel, Marjan van Oosten, Stephan Loosveld, Ymkje van de Linden – Meijer, Marijke Drees, Ton Bode, Caroliene Hoogerwerf, Janny Resoort, Henk Mellema, Cees Zoon, Henk Plat, Jeroen Kloppenburg, Michiel Valk, Mark Zekhuis, Ansje Gjaltema, Sven Bergraat,

Richard Gerritsen en Jeroen Bredenbeek (Staatsbosbeheer)

Bauke Hoekstra was zo vriendelijk om enkele onduidelijkheden in het benoemen van de soorten muizen uit te zoeken en op naam te brengen.

Als laatste en ook een bijzonder woord van dank gaat uit naar Laurien Stam, Anne Roos Stam, Patrick Johansson en Pjotr Stam die het gehele weekend in touw waren om het eten te bereiden, de mensen in de boten te vervoeren en 's nachts weer de koude ledematen op temperatuur te brengen met lekkere warme chocolademelk.